

Nr 356

Av herr Ohlin m. fl., om utformningen av den ekonomiska politiken.

(Lika lydande med motion nr 285 i Första kammaren)

Ett markerat drag i utvecklingen på den internationella ekonomiens område efter andra världskrigets slut utgör samarbetssträvandena länderna emellan i syfte att främja ett stabilt ekonomiskt framåtskridande. Inte minst gäller detta Europa. Marshallplanen, vars mera omedelbara syfte var att så snabbt som möjligt sätta de av kriget hårt drabbade europeiska ländernas ekonomiska funktionsförmåga i stånd, efterträddes av OEEC, vilken i sin tur fått en efterföljare i den i december 1960 bildade organisationen OECD, där även USA och Kanada ingått som medlemmar. Målsättningen inriktas här på en ökning av den ekonomiska framstegstakten, främjande av samhällsekonomisk stabilitet och utbyggnad av stödet till de i ekonomiskt hänseende eftersatta folken i skilda delar av världen. Jämsides med utvecklingen av de här nämnda omfattande samarbetsorganisationerna har samarbete inletts och utvecklats för en mera direkt ekonomisk integrering. Kol- och stålunionen nämnes här ofta som det första steget. EEC utgör dess fortsättning. Efter misslyckandet på hösten 1958 att nå en gemensam väst-europeisk ekonomisk samarbetsform bildades EFTA såsom ett handelspolitiskt samarbetsorgan av sju OEEC-länder utanför EEC.

Utän tvekan har de ekonomiska samarbetssträvandena, av vilka vi här omnämnt de viktigaste, gynnsamt bidragit till de deltagande ländernas ekonomiska utveckling. Därigenom har också förutsättningarna förbättrats för ekonomisk hjälp till de underutvecklade länderna. Till belysning härav kan nämnas att OEEC-ländernas bidrag till FN:s fonder och organ för tekniskt bistånd och humanitärt stöd till de underutvecklade länderna — för att enbart nämna dessa hjälpformer — från 1956 till 1959 ökade från ca 100 milj. kronor till 150 milj. kronor. Hela västvärldens — OEEC-länderna jämte USA och Kanada — sammanlagda belopp av lån och bidrag, offentliga och privata, har ökat från genomsnittligen 17,5 miljarder kronor per år under perioden 1950—1955 till genomsnittligen 34 miljarder per år under perioden 1956—1959. De offentliga bidragen och lånen utgör ungefär hälften av beloppen.

Vi har velat i korthet erinra om det tidigare och det nu pågående ekonomiska samarbetet, därför att vi tror att detta representerar en utveckling, *Bihang till riksdagens protokoll 1962. 4 saml. Nr 356—360*

som ännu bara är i sin början, som på lång sikt är av grundläggande betydelse för den världsekonomiska utvecklingen i stort och som i hög grad påverkar vårt eget lands ekonomiska livsbetingelser och framstegsvillkor.

Vad som hänt är — kort uttryckt — att insikten om att de nationella gränserna försvårar en snabb ekonomisk utveckling blivit alltmer allmän och att den större marknadens ekonomiska fördelar börjat utnyttjas på ett mera målmedvetet sätt. Arbetsfördelning byggd på de naturliga förutsättningar som naturtillgångar och klimat skapar samt påverkad och anpassad till ekonomiskt gynnsammaste struktur genom fri konkurrens ingår likaledes i utvecklingsmönstret. Allt tydligare har man också insett att möjligheterna att övervinna sysselsättningskriser och hålla uppe en hög och jämn konjunktur ökas genom gemensamma och samordnade insatser i sådant syfte. *Det är den liberala marknadsekonomiens principer och 1930-talets vetenskapliga rön och nytänkanden på konjunkturpolitikens område som visat sin genomslagskraft.* Socialistiska tankar om en starkt vidgad statlig affärsföretagsamhet har överallt i demokratierna trätt i bakgrunden eller helt övergivits. De frodas numera endast i de hel- eller halvkommunistiska staterna.

För ett litet land måste tillgången till en större marknad vara särskilt betydelsefull. Det är därför naturligt att vårt land aktivt tar del i det ekonomiska samarbete som så framgångsrikt inletts och nu utvecklas vidare.

I och med Storbritanniens beslut i juli förra året att söka inträde i EEC har emellertid de yttre förutsättningarna för Sveriges politik i fråga om det internationella ekonomiska samarbetet ändrats på ett avgörande sätt. Frågan om vårt lands anslutning till europeiska ekonomiska gemenskapen i en eller annan form har omedelbart aktualiserats. Genom regeringens beslut i början av december förra året har vårt land ansökt om associering med EEC.

Under alla omständigheter bör en verklig goodwillkampanj — som i de inflytelserika kretsarna av EEC och Nordamerika ökar förståelsen för Sveriges neutralitet — bedrivas samtidigt som ett program utarbetas för vårt lands deltagande i hela det europeiska samarbete, som inte står i strid med alliansfrihet och neutralitet. Vissa beredskapshänsyn kan naturligtvis också kräva beaktande.

Vad Sveriges egen inre ekonomiska politik beträffar, så måste den utformas under starkt hänsynstagande till det utvidgade och fördjupade ekonomiska samarbete i Europa, som vi hoppas att få deltaga i. I det följande beröres några väsentliga problem härvidlag.

Ett primärt krav gäller framstegstakten eller produktiviteten i ekonomin. För efterkrigstiden har vi hittills kunnat registrera en genomsnittlig, real ökning av 3—3,5 procent per år av nationalinkomsten. En höjning av framstegstakten är avgörande för vårt lands möjligheter att med framgång hävda våra ekonomiska intressen. Det kan här erinras om att de deltagande

länderna vid OECD:s första sammanträde — däribland Sverige — i ett gemensamt uttalande beslöt sätta en 50-procentig ökning av den reala nationalprodukten för organisationens medlemmar tillsammans som mål för 60-talet. Målsättningen motsvarar en genomsnittlig årlig ökning av 4,3 procent. Beslutet vittnar om vilken betydelse man tillmäter en snabbare framstegstakt för en harmonisk utveckling av världsekonomin.

En grundläggande uppgift för den ekonomiska politikens utformning måste uppenbarligen bli att målmedvetet slå vakt om de framstegsskapande faktorerna: arbetskraftens rörlighet, kapitalbildning, initiativ samt forskning, utbildning och allt som främjar den tekniska utvecklingen. Från vår sida har vikten av ett sådant »dynamiskt» grepp på den svenska politiken år efter år framhävts.

De mest brännande kapitalförsörjningsproblemen gäller för närvarande företagens och bostadsproduktionens finansiering. I bostadssektorn inräknar vi då även de för bostadsförsörjningen nödvändiga kommunala investeringarna.

Inom bostadssektorn råder en utpräglad underförsörjning med kapital. Målmedvetna och energiska ansträngningar måste göras från statsmakternas sida att öka kapitalförsörjningen för bostadsbyggandet. På längre sikt synes det ofrånkomligt att tillförsäkra bostadssektorn en större grad av »egenförsörjning» med kapital. Några av medlen härvidlag är krav på egeninsatser för ett ökat antal bostäder, snabbare avveckling av de generella bostadssubventionerna, ett större amorteringssparande inom bostadssektorn samt speciella åtgärder för främjande av egnahemsbyggandet och uppmuntran åt bostadssparandet. Dessa problem utvecklas närmare i en särskild motion, till vilken vi hänvisar. Det får vidare icke förbises att bostadssektorns kapitalförsörjningsproblem också har samband med det förhållandet att bostadsmarknaden på grund av den svårartade bostadsbristen under en lång följd av år varit hyresreglerad. På olika vägar, av vilka vi nämnt några ovan, kan förutsättningarna steg för steg förbättras för hyresregleringens avveckling. Den ekonomiska politiken bör målmedvetet inriktas härpå. Det är enligt vår mening angeläget att avvecklingen, som bör ske successivt och med beaktande av bostadsförsörjningsläget på olika orter, genomföres med användande av metoder som gör det möjligt att också beakta alla skäligen sociala hänsyn.

Vad gäller företagssparandet har betingelserna härför genom en serie olika åtgärder totalt sett försämrats under efterkrigstiden. Den förda politikens företrädare har medvetet sökt begränsa företagssparandet i tro att härigenom kunna uppnå dels en kanalisering av sparandet till den allmänna kapital- och kreditmarknaden, dels en effektivisering av konjunkturpolitiken. Vi anser att denna gentemot företagssparandet negativa politik inneburit allvarliga felgrepp. Behovet av riskbärande kapital inom en växande företagsamhet är så stort att man från det allmännas sida i stället bort

förstärka de möjligheter till snabb och effektiv försörjning med sådant kapital som företagssparandet utgör. Härvidlag kommer givetvis skattelagstiftningen i första hand i blickpunkten. Ett reformkrav gäller avskrivningsreglerna för industribyggnader, vilka bör bättre anpassas till företags-ekonomiska hänsyn och öppna större avskrivningsmöjligheter under byggnadens första tid. Efter upprepade förslag härom från vår sida har riksdagen genom beslut vid fjolårets vårsession begärt utredning i saken genom allmänna skatteberedningen. Frågans vikt och övervägande tekniska natur talar dock för en särbehandling så att reformerade regler kan genomföras snabbare.

Den i fjol genomförda skärpningen av varulagervärderingsreglerna var enligt vår mening föga motiverad och bör omprövas.

Den genom ATP:s tillkomst skedda omläggningen av pensioneringssystemet kommer att leda till en avsevärd förbrukning av det tidigare för pensioneringsändamål uppsamlade sparandet inom företagen. Åtgärder bör övervägas för motverkande av detta sparandebortfall, t. ex. genom rätt till en på visst sätt begränsad, avdragsgill avsättning till utjämning av företagets pensionskostnad under ATP:s uppbyggnad.

En annan tanke som synes oss vara av stort intresse gäller reformer i företagsbeskattningen till främjande av andel i vinst för de anställda, under förutsättning att vinstandelarna under längre tid kvarhålls i företagen. En teknisk utredning kring dessa spörsmål bör komma till utförande. Avtalsmarknadsparternas utan föregående utredning deklarerade obenägenhet att överväga ett sådant system kan inte vara tillräcklig anledning för staten att underlåta en belysning av problematiken och erfarenheterna i utlandet. Naturligtvis kan det ej bli fråga om att *påtvinga* dessa parter avtalsformer genom lagstiftning.

Ett viktigt avsnitt inom kapitalförsörjningsområdet gäller de mindre företagen. Deras viktigaste problem gäller den långfristiga kapitalförsörjningen. Ett särskilt kreditinstitut, arbetande på obligationsmarknaden för de mindre företagens långfristiga kapitalfinansiering, har länge efterlysts från vår sida. Nyligen har ett utredningsförslag lagts fram om inrättande av ett nytt hypoteksinstitut för långfristig kreditgivning till mindre och medelstora företag samt reformering av AB Industrikredits långgivning. Huruvida det här föreslagna nya kreditinstitutet fått sådan utformning att småföretagens långfristiga kapitalförsörjning kommit närmare en mera bestående lösning kan inte bedömas förrän efter närmare granskning. Vi förutsätter att proposition i saken kommer att föreläggas årets riksdag. Det är viktigt att dessa problem snabbt löses därför att det utvidgade och fördjupade internationella ekonomiska samarbetet skapar problem och medför nya framtidsperspektiv för många mindre företag. Det är inte endast så att konkurrensen skärps på hemmamarknaden, utan nya marknader med ökade avsättningsmöjligheter kan öppna sig utanför vårt lands grän-

ser. Över huvud taget kan den stegring av den ekonomiska aktiviteten som stormarknaden skapar incitament till komma många av de mindre företagen till godo. För att dessa möjligheter skall kunna utnyttjas och uppkommande omställningssvårigheter övervinnas, kräves det emellertid att den ekonomiska politiken och särskilt skattepolitiken utformas med beaktande därav. De reformer av skattelagstiftningen som ovan angivits skulle förbättra både större och mindre företags kapitalförsörjningsläge. För alla företag som möter väsentliga omställningsproblem är detta betydelsefullt. Men därutöver är det viktigt att småföretagens speciella kommersiella problem i fråga om försäljning på utlandsmarknaderna beaktas genom statliga åtgärder beträffande vår handelsrepresentation, stöd för marknadsanalys och gemensam marknadsbearbetning, deltagande i lämpliga mässor och utställningar m. m.

Ett viktigt element i en framstegsfrämjande, produktionshöjande politik utgöres av åtgärder som syftar till att förhindra stelhet och öka rörligheten i det ekonomiska livet. En funktionsduglig och utvecklingskraftig ekonomi kännetecknas bl. a. av en snabb anpassningsförmåga till ändrad efterfrågestruktur och nya produktionsförutsättningar. Regleringsekonomien har här sin svaga punkt, medan marknadshushållningen baserad på fri konkurrens på lika villkor utmärkes av en naturlig och effektiv anpassningsförmåga och därför högre ekonomisk framstegstakt. Ett huvudkrav på den ekonomiska politiken måste därför bli att den slår vakt om marknadsekonomiens inneboende utvecklingskraft, motverkar kartell- och monopol-tendenser och bevarar konkurrensviljan. I situationer, där en reglering bl. a. av sociala skäl i ett svårt bristläge blivit nödvändig, gäller det att målmedvetet skapa förutsättningar för regleringens avveckling utan allvarliga sociala vådor, när orsakerna till dess införande försvunnit eller förlorat i vikt.

De delar av den aktuella svenska ekonomien, där stormarknadsperspektiven omedelbart stannar inför existerande regleringar av hindersam, produktivitetssänkande natur, återfinnes i främsta rummet på kapital- och valutamarknaderna. Vi ser det som ett synnerligen angeläget krav i fråga om den ekonomiska politikens omedelbara utformning att en fri och rörlig kapitalmarknad återvinnas. De regeringsplaner som på sistone offentliggjorts att utbygga reglerings- och kvoteringsystemet på kapital- och kreditmarknaderna ser vi som ett återfall i en tidigare, hårdare regleringspolitik, som borde vara ett övervunnet stadium. Friare ekonomiska förbindelser över gränserna, som ger alla deltagande parter ekonomiska fördelar, bör även omfatta kapitalmarknaden. Detta blir säkert ett bestående krav inom den europeiska stormarknaden. För att vårt land skall kunna ta del i ett sådant vidgat ekonomiskt samarbete, måste vår ekonomiska politik ha som ett närliggande huvudmål att återställa en fri och funktionsduglig kapitalmarknad. Därmed kan också de valutapolitiska restriktionerna starkt be-

gränsas för att slutligen helt avvecklas. Frukthan för en bestående kapitalflykt från Sverige, som brukar anföras som huvudargument mot en avveckling av valutarestriktionerna, är svagt grundad. Den förutsätter i själva verket att det svenska produktionslivet skulle bedömas som mindre utvecklingsbart och konkurrenskraftigt än andra länders. En regering som räknar härmed ger i själva verket ett underbetyg inte bara åt de svenska arbetarnas, tjänstemännens och företagarnas effektivitet och åt arbetsmarknadsorganisationernas klokhet utan också åt sin egen ekonomiska politik.

Under förutsättning av en ekonomisk politik sådan vi här ovan angivit tror vi att denna frukthan för svensk ekonomisk svaghet bygger på en felbedömning såväl av det svenska produktionslivets förutsättningar som av vårt folks vilja och förmåga. Det finns tvärtom ingen anledning att tro annat än att en mera internationell kapitalmarknad än den nuvarande skulle medföra en höjning av effektiviteten i kapitalanvändningen liksom en stormarknad i fråga om varuutbytet verkar effektivitetsstegrande.

Förutom i fråga om kapital- och valutamarknaderna ställer stormarknadsperspektiven också ökade krav på rörlighet på arbetsmarknaden därigenom att den skärpta konkurrensen kan väntas öka behovet av övergång av arbetskraft från konkurrenssvaga till konkurrenskraftiga företag och branscher. Det gäller då för den ekonomiska politiken att underlätta en sådan — i realiteten successivt skeende — arbetskraftsöverflyttning. Det reser krav på arbetsmarknadsorganens funktionsförmåga samt inte minst på bostadspolitikens utformning. Lokaliseringspolitiken kommer också in i bilden. Den närmare utformningen måste självfallet i hög grad bli beroende av de faktiskt uppträdande, praktiska problemen. Men som ett generellt krav kan uttalas att den ekonomiska politiken — här fattad i mycket vid mening — bör utformas så att den *underlättar* den strukturförändring som marknaden under konkurrensens tryck tendensmässigt utvisar. En varaktig dirigering efter icke-ekonomiska grunder skulle förr eller senare visa sig ohållbar och bör därför från början undvikas. De lokalt begränsade ekonomiska problem som denna successivt skeende strukturförändring kan medföra får inte överdrivas. Den totalt sett starkare stegringen i produktionstillväxten, som den friare ekonomien medför, bör ge ekonomiskt underlag för tillfredsställande lösningar av eventuellt uppkommande lokala övergångssvårigheter. Med friare bebyggelseformer skulle för övrigt landsbygden bättre kunna hävda sin ställning som boplatz för många människor, när arbetstiden ytterligare förkortats och kommunikationsmöjligheterna förbättrats. Därför bör inte möjligheten att erhålla statliga bostadskrediter göras beroende av sådana »tätorts krav» som i själva verket mot människornas önskan pressar dem att bosätta sig på eller i närheten av tätort.

I samband med arbetskraftens rörlighet vill vi fästa uppmärksamheten vid en inadvartens i skattelagstiftningen, som tidigare påtalats från vår sida, dock utan att detta hittills lett till önskvärt resultat. Det gäller det

förhållandet att gällande regler för realisationsvinstbeskattningen vid försäljning av eget hem i åtskilliga fall försvårar en flyttning till annan ort med bättre anställningsmöjligheter. Skattelagstiftningen bör på denna punkt skyndsammast ändras.

I och med att den ekonomiska integreringen utvidgas blir utvecklingen av det svenska näringslivets *kostnadsnivå* ännu mer betydelsefull än tidigare. Företagens och branschernas kostnader, satta i relation till motsvarande i utlandet — givetvis med beaktande av effektivitet m. m. — blir jämte produkternas kvalitet i stort sett avgörande för konkurrensförmågan. Bästa möjliga förutsättningar för en allmän ökning av reallöner och andra inkomster i vårt land uppnås, om konkurrenskraften bibehålles och betalningsbalansen därför förblir stark. Vid utformningen av den ekonomiska politiken blir det därför av yttersta vikt att söka främja en sådan utveckling. Här kommer i första rummet bevarandet av penningvärdets stabilitet in i bilden. Men även skattepolitikens utformning kan få ett direkt inflytande härvidlag. Den nuvarande allmänna omsättningsskattens inslag av produktionskatter utgör ett belysande exempel på detta. Omsättningsskatt på produktionsförnödenheter och investeringsvaror har i kostnadsavseende en ogynnsam verkan. I stabiliseringssyfte kan visserligen en tillfällig och kortvarig investeringsavgift vara rationell i lägen av extrem överkonjunktur som en enig stabiliseringsutredning påpekat. Men det är här fråga om en varaktig skatteförordning av i produktionen använda varor, vilket höjer kostnadsnivån och försvagar konkurrenskraften. Omsättningsskatten drabbar på så sätt även exportvarorna. Som vi tidigare påpekat tillämpar våra konkurrentländer — utan att därigenom bryta mot internationella konventioner — restitution av indirekt skatt vid sin export. Den ojämnhet i konkurrensvillkoren, som här uppkommer till den svenska exportens nackdel, har hittills negligerats från statens sida. Så bör det enligt vår mening inte fortgå, utan frågan om restitutionsförfarande eller ändringar i varuskatteförordningen i syfte att undanta produktionsförnödenheter och investeringsvaror från omsättningsskatt måste tas upp till allvarlig behandling. Frågan måste därvid resas, om svenska företag vilkas inkomster i den mån de utdelas konsekvent dubbelbeskattas drabbas hårdare än utländska företag med lägre direkta skatter men högre indirekta.

I och för sig vore det en fördel om man såväl i Sverige som i utlandet avstod från ett restitutionsförfarande av detta slag. I de fall råvaruförsäljning förordas genom speciella regleringar uppkommer särskilda förhållanden som måste beaktas.

Kostnadsnivån och konkurrensförutsättningarna påverkas självklart av den allmänna löneutvecklingen. Någon anledning att ifrågasätta den rådande avtalsfriheten finns inte. På längre sikt skapas de bästa förutsättningarna för en god lösning av hithörande problem om parterna på arbetsmarknaden i fria förhandlingar har att ta det omedelbara ansvaret. Men

statsmakterna har likväl *sin* del av ansvaret för att löne- och inkomstbildning kan försiggå på ett sätt som så långt möjligt garanterar att samhälls-ekonomisk balans upprätthålles och *hela* folkets bästa tryggas. Det är i främsta rummet de mindre inkomsttagarna och de sämst ställda som blir lidande på inflation eller annan samhälls-ekonomisk balansrubbnig. Vad som utgör en brist i den nuvarande institutionella ramen för lönebildningen är enligt vår mening att regeringen i alltför ringa utsträckning sörjer för att material av objektiv och opartisk art framkommer till *tjänst* för den offentliga debatten och de avtalsmässiga avgörandena. Hur skapas i varje läge de bästa förutsättningarna för en utveckling som på både kort och lång sikt ger den största allmänna förbättringen av levnadsstandarden? Intresset för presentation av sådant material synes på bestämmande regeringshåll vara svagt. Finansministern förbigår helt denna problematik i statsverkspropositionen. Regeringen bör enligt vår mening ägna dessa problem betydligt större uppmärksamhet och betrakta ett offentligt tillhandahållande av material av angivna opartiska karaktär som ett viktigt led i den ekonomiska politiken.

Alla de skilda problem vi här berört kan helt eller delvis ses som aspekter på de anpassningsproblem som uppkommer till följd av den pågående och framtida utvecklingen av stormarknaderna i Europa och Sveriges associering. De ekonomiska problem, som här inställer sig för vårt land, är i stort sett oberoende av vilken form Sveriges anslutning får, om som vi hoppas ett svenskt deltagande kan uppnås. Klart är att de ekonomiska betingelserna för vårt folk skulle bli allvarligt försämrade, om Sverige skulle komma att ställas utanför. Vi varnar bestämt för att räkna med en så snabb och allmän sänkning av tullnivån i Europa och Förenta staterna, att nackdelarna av en svensk handelspolitisk isolering skulle till största delen bortfalla. Det synes vara en gemensam strävan för alla västerlandets demokratiska nationer att fördjupa det inbördes ekonomiska samarbetet — till gagn inte bara för det egna landet utan för världsekonomin i dess helhet. Vårt land har all anledning att stödja och delta i sådana strävanden.

Det sveper en liberaliseringens vind över världen i ekonomisk-politiskt hänseende. Riktpunkten är icke en nationell, detaljreglerande planhushållning sådan socialismens företrädare länge förordat med starka inslag av ett förstaltligt näringsliv. Målsättningen är ett nedbrytande av en rad för utvecklingen hindersamma skrankor mellan folken och en ordnad samverkan av i huvudsak generell natur. Ramarna för en dynamisk ekonomi inom den västliga världen lägges fast. Vår egen ekonomiska politik har att finna sin form och sina medel efter dessa yttre betingelser.

Under hänvisning till det anförda föreslår vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar att den ekonomiska politiken måtte utformas med beaktande av ovan angivna liberala reformkrav och riktlinjer samt att

densamma därvid anpassas till den ändrade konkurrens-situation och de nya ekonomiska förutsättningar, som skapas av den europeiska stormarknaden och det utvidgade internationella ekonomiska samarbetet.

Stockholm i januari 1962

Bertil Ohlin

Manne Ståhl

O. Malmborg

Gustaf Kollberg

Brita Elmén

Sven Wedén

Bertil von Friesen

Henning Gustafsson

Sven Gustafson

i Skellefteå

i Göteborg